

3. SISTEMES NATURALS I AGRARIS

3.1 SITUACIÓ ACTUAL

3.1.1 DESCRIPCIÓ DELS SISTEMES NATURALS I AGRARIS

3.1.1.1 Unitats de vegetació i hàbitats

A la comarca de l'Alt Penedès hi ha una notable diversitat d'hàbitats, entre els que destaquen els conreus. A continuació es mostra la superfície ocupada per cadascun dels hàbitats presents a l'Alt Penedès i a l'àmbit de l'Agenda 21:

Hàbitat	Municipis Alt Penedès		Municipis A21	
	Superfície (ha)	%	Superfície (ha)	%
Conreus llenyosos i plantacions d'arbres	28.662,37	48,35	17.223,88	48,98
Bosquines i matollars mediterranis i submediterranis	10.720,84	18,09	6.611,35	18,80
Bosc aciculifolis	10.708,02	18,06	6.255,86	17,79
Ciutats, pobles i àrees industrials	3.580,80	6,04	1.452,68	4,13
Conreus herbacis	1.443,69	2,44	1.050,88	2,99
Prats (i altres formacions herbàcies) generalment basòfils, secs, de terra baixa de la muntanya mitjana	1.058,99	1,79	885,25	2,52
Bosc i bosquines de ribera o llocs molt humits	926,57	1,56	744,52	2,12
Bosc d'escleròfil·les i laurifolis	911,31	1,54	588,13	1,67
Camps abandonats, ermots, i àrees ruderals	818,46	1,38	193,37	0,55
Vores d'aigua i altres hàbitats inundats	150,98	0,25	60,85	0,17
Bosquines i matollars de muntanya i d'ambients frescals de terra baixa	91,95	0,16	45,62	0,13
Aigües dolces estagnants	62,25	0,11	0,00	0
Aigües corrents	56,74	0,10	10,62	0,03
Bosc caducifolis, planifolis	26,12	0,04	23,74	0,07
Roques no litorals	23,65	0,04	0,00	0
Tarteres	20,64	0,03	7,87	0,02
Matollars i formacions herbàcies de sòls salins o guixencs	11,87	0,02	11,87	0,03

Taula 3.1.1-1: Hàbitats presents a la comarca de l'Alt Penedès. Superfícies totals i percentatges (Font: Elaboració pròpia a partir de cartografia del Departament de Territori i Sostenibilitat. Any 2011)

A la comarca de l'Alt Penedès existeixen 12 Hàbitats d'Interès Comunitari (HICs), dos dels quals són d'Interès Prioritari. Cinc dels HICs presents a la comarca suposen el 98,2% de la superfície total d'HICs, els quals són Pinedes mediterrànies (codi 9540, el qual ocupa el 64,9% del territori de la comarca), Matollars termomediterranis i predesèrtics (codi 5330, el qual ocupa el 18,6% del territori de la comarca), Alzinars i carrascars (codi 9340, el qual ocupa el 7,4% del territori de la comarca), Prats mediterranis rics en anuals basòfils (*Thero-Brachypodietalia*) (codi 6220, el qual ocupa el 4,6% del territori de la comarca) i Alberedes, salzedes i altres boscos de ribera (codi 92A0, el qual ocupa el 2,7% del territori de la comarca).

Els dos HICs Prioritaris presents a l'Alt Penedès es troben a l'àmbit dels 18 municipis de l'Agenda 21. La presència d'HICs als municipis de l'Agenda 21 és semblant a la del global de la comarca, tot i que l'HIC "matollars termomediterranis i predesèrtics" presenta una proporció menor, ja que la major part d'aquest HIC es localitza al sud de la comarca. Entre els municipis de l'Agenda 21 cal destacar les importants superfícies de l'HIC Prioritari Prats mediterranis rics en anuals basòfils (*Thero-Brachypodietalia*, codi 6220) que es concentren als municipis de Mediona i Castellví de la Marca (veure fitxes municipals del capítol 4.2 *Sistemes Naturals i Agraris* del Document I: Memòria Descriptiva de l'Agenda 21 supramunicipal de 18 municipis de l'Alt Penedès).

3.1.1.2 Paisatge

La comarca de l'Alt Penedès ha estat pionera en l'estudi, conservació i consideració del seu paisatge com a un bé immaterial d'alt valor. Al maig del any 2004 es va publicar l'Estudi del Paisatge Vitivinícola de l'Alt Penedès. Aquest estudi específic va ser la base per a la posterior aprovació de la Carta del Paisatge de l'Alt Penedès a l'octubre de l'any 2004.

El Pla Director Territorial de l'Alt Penedès (PDTAP), aprovat definitivament l'any 2008, identifica i delimita les diferents unitats tipològiques de paisatge que comprenen la comarca. El Pla Territorial de l'Alt Penedès estableix tres unitats i nou subunitats de paisatge a la comarca de l'Alt Penedès:

Unitat 1. El paisatge forestal i agrari de les serres de Mediona i les muntanyes de Pontons

Subunitat 1.1 El paisatge forestal i agrari de la capçalera del Mediona

Subunitat 1.2 El paisatge forestal de les muntanyes de Pontons

Unitat 2. El paisatge vitivinícola de la plana de l'Alt Penedès

Subunitat 2.1 El paisatge agrari i forestal del tram final del riu Anoia

Subunitat 2.2 El paisatge agroforestal de la vall del riu Bitlles

Subunitat 2.3 El paisatge vitivinícola de la plana

Subunitat 2.4 El paisatge urbà de Vilafranca del Penedès i els Monjos

Unitat 3. El paisatge forestal i agrari de les muntanyes de l'Ordal i Foix

Subunitat 3.1 El paisatge forestal i agrari de les muntanyes de l'Ordal, les serres de les Planes, Riés i les Gunyoles

Subunitat 3.2 El paisatge forestal d'Olièrdola

Subunitat 3.3 El paisatge forestal del Foix

La unitat de paisatge dominant a l'Alt Penedès és la *Unitat 2. El Paisatge vitivinícola de la plana de l'Alt Penedès*. Aquest és el paisatge representatiu de la comarca, terra de vins, que comprèn aproximadament el 60% de la superfície de la mateixa i engloba total o parcialment 23 dels 27 municipis. En els 18 municipis objecte de l'Agenda 21 la unitat de paisatge dominant és també la Unitat 2. Clars exponents d'aquest tipus de paisatge són per exemple els municipis de La Granada, Les Cabanyes, Pacs del Penedès o Puigdàlber. Altres municipis com Font-rubí, Avinyonet del Penedès o Torrelles de Foix integren en el seu terme municipal diferents subunitats de paisatge (veure fitxes municipals del capítol 4.2 *Sistemes Naturals i Agraris* del Document I: Memòria Descriptiva de l'Agenda 21 supramunicipal de 18 municipis de l'Alt Penedès).

Les subunitats de paisatge presents a l'àmbit de l'Agenda 21 són les 1.1, 1.2, 2.2 i 2.3.

3.1.1.2.1 Elements patrimonials

Dels vint-i-set municipis de la comarca de l'Alt Penedès, dotze (el 44%) disposen del Mapa de patrimoni cultural elaborat per la Diputació de Barcelona. Els municipis de l'Agenda 21 que disposen del Mapa de patrimoni cultural són Avinyonet del Penedès, Castellví de la Marca, Sant Quintí de Mediona, Olesa de Bonesvalls, Sant Cugat Sesgarrigues, Santa Fe del Penedès i Vilobí del Penedès.

Per altra banda, cal destacar els tres arbres catalogats com a Arbre Monumental pel Decret 214/1987, de declaració d'arbres monumentals dins de la comarca de l'Alt Penedès, un dels quals es troba dins de l'àmbit de l'Agenda 21 (Torrelles de Foix) (veure fitxes municipals del capítol 4.2 *Sistemes Naturals i Agraris* del Document I: Memòria Descriptiva de l'Agenda 21 supramunicipal de 18 municipis de l'Alt Penedès).

3.1.1.3 Connectivitat i permeabilitat territorial

Els principals eixos connectors de la comarca són quatre, i uneixen els àmbits inclosos en el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN). Dos d'aquests eixos tenen direcció SO-NE i el altres dos NO-SE, formant un "marc" de forma romboïdal que envolta la comarca. A més d'aquests grans eixos connectors, també tenen una gran importància per a la connectivitat els rius i rieres de la comarca, com el Riu Foix, el Riu de Bitlles, el Riu Anoia, etc.

El Pla Director Territorial de l'Alt Penedès (PDTAP) engloba els grans espais connectors de la comarca en la categoria de sòl "Sòls de Protecció Especial" i els atorga una protecció específica i també protegeix específicament els rius i rieres per la seva funció connectora.

Entre els municipis de l'Agenda 21 amb una especial rellevància des del punt de vista de la connectivitat territorial destaquen Mediona, Pontons, Torrelles de Foix i Olesa de Bonesvalls.

3.1.1.4 PEIN i Xarxa Natura 200, àrees d'interès per a la fauna i espais d'interès geològic

El 21% del territori de la comarca de l'Alt Penedès es troba sota la protecció del PEIN o de la Xarxa Natura 2000. Les àrees protegides corresponen als hàbitats "Bosc aciculifolis" i "Bosquines i matollars mediterranis i submediterranis". Els municipis participants en l'Agenda 21 amb part de la seva superfície inclosa al PEIN són Avinyonet del Penedès Pontons, Castellví de la Marca, Font-rubí, Mediona, Olesa de Bonesvalls, Sant Cugat Sesgarrigues, Sant Martí Sarroca i Torrelles del Foix.

El 65,64% del territori de l'Alt Penedès (38.906 ha) està classificat com a Àrees d'Interès Faunístic i Florístic. Aquesta delimitació inclou la zona de distribució de l'àguila cuabarrada (*Hieraaetus fasciatus*) a la comarca que es localitza al sud i a l'est de la mateixa.

Tota la comarca de l'Alt Penedès està inclosa a la Zona de protecció per a l'avifauna amb la finalitat de reduir els riscos d'electrocució i que gairebé tota la comarca està inclosa en les Àrees prioritàries de reproducció, alimentació, dispersió i concentració de les espècies d'aus amenaçades. També cal considerar que les zones incloses al PEIN i a la Xarxa Natura 2000 són en general espais d'un especial interès per a la fauna i la biodiversitat en els que s'hi troben normalment algunes espècies protegides.

Els municipis de Avinyonet del Penedès, Castellví de la Marca Mediona, Font-rubí, Pontons i Torrelles de Foix es troben inclosos total o parcialment tant en alguna zona PEIN com en les Zones d'Interès Faunístic i Florístic mencionades anteriorment.

A la comarca de l'Alt Penedès hi ha 6 zones d'interès geològic o geozones. En 6 dels 18 municipis objecte de l'Agenda 21 hi ha algun Espai d'Interès geològic, concretament a Avinyonet del Penedès, Les Cabanyes, Sant Martí Sarroca, Pacs del Penedès, Sant Cugat Sesgarrigues i Vilobí del Penedès.

3.1.2 FIGURES DE PROTECCIÓ I GESTIÓ

L'Alt Penedès presenta importants valors naturals i paisatgístics:

- Espais inclosos al PEIN i/o a la Xarxa Natura 2000
- Zones Humides
- Espais d'Interès Geològic
- Sòl de Protecció Especial definit pel Pla Territorial Metropolità de Barcelona
- Hàbitats d'Interès Comunitari Prioritari i Hàbitats d'Interès Comunitari relacionats amb els hàbitats fluvials
- Espais proposats per a formar part del Pla d'Espais Naturals d'Interès Comarcal (PENIC)¹

Aquests espais comprenen més del 50% del territori, però no tots ells resten sota una figura de protecció supramunicipal com el PEIN o la Xarxa natura 2000.

Tant el Pla Director Territorial de l'Alt Penedès (PDTAP) com el Pla Territorial Metropolità de Barcelona (PTMB) preveuen la categoria "Sòl de protecció especial de la vinya" que comprèn tot el sòl no urbanitzable de la comarca que no està classificat com a "Sòl de protecció especial d'interès natural i/o ambiental" o "Sòl de protecció especial pel seu interès natural i agrari". El PDTAP estableix un conjunt de regulacions específiques per a aquest sòl.

Als 18 municipis del Penedès objecte de l'Agenda 21 existeixen 16 instruments de gestió forestal, tots ells Plans Tècnics de Gestió i Millora Forestal (PTGMF). A la comarca de l'Alt Penedès existeixen quinze Agrupacions de Defensa Forestal (ADF) i un Grup d'Extinció d'Incendis Forestals, de les quals 10 tenen el seu àmbit d'actuació en algun dels municipis participants en l'Agenda 21.

Per altra banda, a la comarca de l'Alt Penedès gairebé tot el territori es troba sota la figura d'Àrea Privada de Caça, però també s'hi troba una petita àrea a l'est de la comarca classificada com a Refugi de Fauna Salvatge i altres zones sense una gestió específica

3.1.3 RISCOS NATURALS

Tots els municipis de la comarca a excepció de vuit (Sant Pere de Riudebitlles, Puigdàlber, Santa Fe del Penedès, la Granada, Vilobí del Penedès, les Cabanyes, Sant Cugat Sesgarrigues, Vilafranca del Penedès) estan declarats municipis amb alt risc d'incendi forestal durant el període comprès entre el 15 de juny i el 15 de setembre.

¹ El Consell Comarcal de l'Alt Penedès va elaborar l'any 2004 una proposta d'espais d'interès comarcal a protegir, en el marc de l'Ordre APÛ/126/2004, de 23 de gener, de desenvolupament i aplicació del Reial Decret 835/2003, de 27 de juny, per a regular la cooperació econòmica de l'Estat a les inversions de les Entitats Locals.

Respecte al risc d'inundabilitat, hi ha alguns punts conflictius, entre els quals cal destacar les zones inundables que actualment estan classificades pels planejaments municipals vigents com a urbanes o urbanitzables.

3.1.4 EMBORNALS DE CO₂

Els boscos, per la seva importància quantitativa i per la biomassa que acumulen, són el principal embornal natural, actual i potencial. Els boscos de l'Alt Penedès acumulen l'equivalent al 5,8% del total de les emissions de CO₂ dels habitants de la comarca. Mediona és el municipi que té major superfície de bosc a la comarca i, per tant, el bosc de Mediona és el principal embornal de CO₂ a l'Alt Penedès. Li segueixen Subirats, Olesa de Bonesvalls, Torrelles de Foix, Castellet i la Gornal, Font-rubí, Gelida i Olèrdola com a principals embornals que capturen cada un d'ells aproximadament entre el 10 i el 5% del total de carboni que s'acumula els boscos de la comarca.

A l'Alt Penedès la vinya ocupa més del 30% del total del territori i el 80% del total de la superfície de conreus. Cal considerar la vinya, tant per l'extensió que ocupa respecte al total del territori com pel fet de ser un conreu llenyós, com a embornal significatiu de CO₂ a l'Alt Penedès. Els conreus de vinya de l'Alt Penedès acumulen l'equivalent al 0,9% del total de les emissions de CO₂ dels habitants de la comarca.

3.2 ASPECTES DIAGNÒSTICS SIGNIFICATIUS

Capital natural de la comarca

La comarca de l'Alt Penedès encara conserva un gran percentatge de sòl no urbanitzable destinat bàsicament a usos agrícoles i forestals. Els sistemes naturals i agraris representen el 94% del territori a la comarca de l'Alt Penedès, la qual cosa comporta que el territori tingui un clar predomini del paisatge agro-forestal. Els sistemes naturals i agraris de per sí tenen un valor naturalístic i paisatgístic i la seva importància i funcionalitat territorial és molt elevada, és on es localitzen majoritàriament els recursos naturals del territori i, a més, tenen la capacitat d'absorbir en part els residus generats a l'espai urbanitzat (com per exemple, els gasos d'efecte hivernacle). Són per tant imprescindibles per a l'equilibri ecològic del territori i dels sistemes urbans. El capital natural és alhora un dels aspectes identitaris més rellevants de la comarca.

A tot això cal afegir que hi ha zones que formen part d'aquest capital natural i que, a més, tenen un especial valor ecològic. Aquests espais comprenen més del 50% del territori, però no tots ells resten sota una figura de protecció supramunicipal com el PEIN o la Xarxa natura 2000 (els quals comprenen el 21% del territori).

Predominància de la vinya i protecció de l'espai agrari de la comarca

La vinya ocupa el 30,5% del territori de la comarca i és el conreu dominant, doncs ocupa el 80 % de les terres de conreu. Tot i l'homogeneïtat que això suposa, el tipus de conreu i parcel·les contribueixen a una certa diversificació territorial i mantenir una certa biodiversitat.

Tant el Pla Director Territorial de l'Alt Penedès (PDTAP) com el Pla Territorial Metropolità de Barcelona (PTMB) preveuen la categoria "Sòl de protecció especial de la vinya" que comprèn tot el sòl no urbanitzable de la comarca que no està classificat com a "Sòl de protecció especial d'interès natural i/o ambiental" o "Sòl de protecció especial pel seu interès natural i agrari". El PDTAP estableix un conjunt de regulacions específiques per a aquest sòl.

Preservació del paisatge de la comarca

La comarca de l'Alt Penedès ha estat pionera en l'estudi, conservació i consideració del seu paisatge com a un bé immaterial d'alt valor, amb l'**Estudi del Paisatge Vitivinícola de l'Alt Penedès** i amb l'aprovació de la **Carta del Paisatge de l'Alt Penedès**. El Pla Director Territorial de l'Alt Penedès (PDTAP) identifica i delimita les diferents unitats tipològiques de paisatge i estableix objectius de qualitat paisatgística i criteris d'ordenació que han d'orientar la redacció del planejament municipal o supramunicipal, el seu desenvolupament i la seva gestió.

3.3 DIAGNOSI ESTRATÈGICA

3.3.1 DIAGNOSI GENERAL

Punts forts

- Els sistemes naturals i agraris representen el 94% del territori a la comarca de l'Alt Penedès i la seva importància ecològica i paisatgística, així com la seva funcionalitat territorial són molt elevades.
- Alguns espais naturals de l'Alt Penedès tenen importants i reconeguts valors naturals, ecològics i paisatgístics i aquests espais comprenen més del 50% del territori.
- Molts dels recursos naturals de la comarca tenen un rendiment econòmic important (agricultura i recursos minerals principalment).
- A la comarca de l'Alt Penedès hi ha una notable diversitat d'hàbitats i hi ha 12 Hàbitats d'Interès Comunitari (HICs), dos dels quals són d'Interès Prioritari.
- La comarca de l'Alt Penedès ha estat pionera en l'estudi, conservació i consideració del seu paisatge com a un bé immaterial d'alt valor.
- El Pla Director Territorial de l'Alt Penedès (PDTAP) engloba els grans espais connectors de la comarca en la categoria de sòl "Sòls de Protecció Especial" i els atorga una protecció específica i també protegeix específicament els rius i rieres per la seva funció connectora.
- Tant el Pla Director Territorial de l'Alt Penedès (PDTAP) com el Pla Territorial Metropolità de Barcelona (PTMB) preveuen la categoria "Sòl de protecció especial de la vinya"
- A la comarca els boscos i en menor proporció, la vinya (per les seves característiques i extensió) són els principals embornals naturals de CO₂, actuals i potencials.
- Als 18 municipis del Penedès objecte de l'Agenda 21 existeixen 16 instruments de gestió forestal, tots ells Plans Tècnics de Gestió i Millora Forestal (PTGMF).
- A la comarca de l'Alt Penedès existeixen quinze Agrupacions de Defensa Forestal (ADF) i un Grup d'Extinció d'Incendis Forestals, de les quals 10 tenen el seu àmbit d'actuació en algun dels municipis participants en l'Agenda 21.
- Quasi la totalitat dels conreus agrícoles són de secà, la qual cosa afavoreix de forma significativa l'estalvi l'aigua.
- La vinya és el conreu dominant doncs ocupa més del 80 % de les terres de conreu. Tot i la homogeneïtat que això suposa hi ha una certa diversificació, doncs els conreus no estan concentrats en un únic espai i no hi ha parcel·les de grans extensions. Això incrementa notablement la diversitat i qualitat paisatgística i és molt positiu.

Punts febles

- Més del 50% del territori de la comarca correspon a espais amb importants i reconeguts valors naturals, ecològics i paisatgístics, però no tots ells resten sota una figura de protecció supramunicipal com el PEIN o la Xarxa Natura 2000 (únicament el 21% de la comarca es troba dintre del PEIN).
- El capital natural de la comarca està sotmès a pressions urbanístiques tot i ser el principal valor del territori.
- La vegetació que predomina a la comarca és principalment fruit de la influència del treball humà (intensa activitat agrícola) i dels incendis forestals.
- El predomini de les pinedes de pi blanc secundàries (64,9% del territori) i els conreus de vinya (30,5% del territori) comporta un risc d'homogeneïtzació i pèrdua de biodiversitat. Aquests actualment substitueixen els alzinars i altres comunitats vegetals que cal preservar. Actualment l'homogeneïtat del territori es veu compensada pel mosaic territorial (els conreus formen petites extensions que s'impbriquen amb els boscos, la vegetació de ribera, etc.) però aquest equilibri és fràgil i cal preservar-lo.
- Les previsions derivades del canvi climàtic, temperatures mitjanes més elevades, menor precipitació i més concentrada, poden suposar un major risc d'incendis forestals, major erosió, un increment dels riscos d'inundació i la disminució de l'efecte d'embornal de CO₂ que actualment tenen els boscos i la vinya a la comarca.
- Respecte el risc d'inundabilitat, hi ha alguns punts conflictius, entre els quals cal destacar les zones inundables que actualment estan classificades pels planejaments municipals vigents com a urbanes o urbanitzables.